

Мирослав КРИШТАНОВИЧ,

orcid.org/0000-0003-1750-6385

доктор наук з державного управління, доцент,
професор кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
(Львів, Україна) *mf0077@ukr.net*

МЕТОДИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

У статті з'ясовано, що рівень наукового дослідження питань забезпечення дистанційного навчання майбутніх юристів значною мірою визначається станом розробленості теорії та рівнем впровадження і застосування відповідних методів і принципів для практичного вирішення цієї актуальної проблеми. У цьому плані виняткову роль відіграє спрямованість теорії на вивчення підвалин дистанційної освіти.

Важливе значення для з'ясування сутності філософії методів дистанційного навчання, що визначають зміст навчання юристів, має систематизація, доповнення та їх взаємоузгодження.

Аби дистанційне навчання майбутніх юристів було максимально ефективним, його потрібно правильно організувати за допомогою системи організаційних і методичних заходів. Сьогодні вже не достатньо перевести навчально-методичні матеріали в електронну форму, необхідно чітко визначити мету навчання та методи дистанційного забезпечення у викладанні правових дисциплін. Методика дистанційного викладання правознавства має бути спрямована на побудову освітнього процесу таким чином, щоб відбувалося ефективно засвоєння знань і формування різноманітних компетенцій майбутнього фахівця – як загальнокультурних, пов'язаних із культурою мислення і мови, етикою та набуттям високого рівня правосвідомості, так і безпосередньо професійних.

Ефективність використання того чи іншого методу суттєвою мірою залежить від того, як він був створений, якою є технологія його запровадження та прогнозування створюваного на цій основі педагогічного супроводження навчання з фахових предметів. Такі заняття надають студентам можливість розкрити свої знання, формувати професійну компетентність, одержувати інформацію про рівень навчальних досягнень і за необхідності оперативної їх коригувати. Під час їх проведення відбувається детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формуються вміння і навички їхнього практичного застосування шляхом індивідуального виконання завдань, сформульованих у дистанційному курсі.

Ключові слова: дистанційне навчання, методика викладання права, студент, викладач, інформаційно-комунікаційні технології.

Myroslav KRYSHYANOVYCH,

orcid.org/0000-0003-1750-6385

Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor,
Professor of the Department of Pedagogy and Innovative Education
Lviv Polytechnic National University
(Lviv, Ukraine) *mf0077@ukr.net*

METHODS OF DISTANCE LEARNING IN TEACHING LEGAL DISCIPLINES

In the article it is found out that the level of scientific research of distance learning of future lawyers is largely determined by the state of development of the theory and the level of implementation and application of appropriate methods and principles for practical solution of this pressing problem. In this respect, the theory's focus on the study of the foundations of distance education is of particular importance.

Systematizing, complementing and reconciling them is essential for clarifying the essence of the philosophy of distance learning methods that determine the content of lawyers.

In order for the distance learning of future lawyers to be as effective as possible, it must be properly organized through a system of organizational and methodological measures. To date, it is no longer sufficient to translate teaching materials into an electronic form, it is necessary to clearly define the purpose of training and methods of distance support in the teaching of legal subjects.

Methods of distance teaching of law to students should be directed to the construction of educational process in such a way that there will be effective mastering of knowledge and formation of various competencies of the future specialist – as general cultural, connected with culture of thinking and language, ethics and acquisition of a high level of legal consciousness.

The effectiveness of using this or that method depends to a great extent on how it was created, what is the technology of its introduction and forecasting of pedagogical support of training in professional subjects created on this basis.

Such classes provide students with the opportunity to expand their knowledge, to develop professional competence, to receive information about the level of educational achievements and to correct them if necessary. During their conduct, students are thoroughly considered the individual theoretical provisions of the discipline and the skills and practical skills of their practical application are formed through the individual fulfillment of the tasks formulated in the distance course.

Key words: distance learning, teaching methods of law, student, teacher, information and communication technologies.

Постановкам проблеми. Аналізуючи основні методологічні вимоги до дистанційного навчання юристів із психологічного погляду, слід акцентувати увагу на деяких аспектах, які часто залишаються поза увагою, сприймаються немов «за умовчанням» і, на жаль, не завжди враховуються. Насправді ж урахування цього ряду методологічних вимог із психологічним наповненням зможе підвищити якість навчання студентів при застосуванні дистанційного навчання. Саме сучасні технології дистанційного навчання дозволяють з'єднати разом у процесі навчання викладача і студентів і надають майбутнім юристам можливість отримати знання та навички в юриспруденції за допомогою персонального комп'ютера через всесвітню мережу Internet.

Аналіз досліджень. Важливу роль нашого дослідження відіграє теоретико-методологічне обґрунтування підвалин і прогнозування тенденцій розвитку дистанційного навчання юристів. Цій тематиці присвятили свої праці вітчизняні науковці.

Зокрема, відомий дослідник Ю. Сурмін запропонував технологію розробки ситуації, в основу якої був покладений принцип ієрархічної послідовності навчання, дослідники В. Чужикова й А. Анисимов досліджували методику викладання права засобами сучасних інформаційних технологій та інноваційних методик.

Мета статті дає нам перспективу з'ясувати методологію дослідження діяльності системи дистанційного навчання майбутніх юристів.

Виклад основного матеріалу. Чинне «Положення про дистанційне навчання», затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 25 квітня 2013 р. № 466 [1], визначило основні засади організації та запровадження дистанційного навчання в Україні. У ньому було наголошено, що науково-методичне забезпечення дистанційного навчання має включати: методичні (теоретичні та практичні) рекомендації щодо розроблення та використання педагогічно-психологічних та інформаційно-комунікаційних технологій дистанційного навчання; критерії, засоби і системи контролю якості дистанційного навчання; змістове, дидактичне та методичне наповнення веб-ресурсів (дистанційних курсів).

Методика викладання права за допомогою дистанційного навчання (далі – ДН) майбутніх юри-

стів має включати: з'ясування значення та місця предмета в системі правової освіти; визначення основного змісту навчального предмета, наукове обґрунтування освітніх концепцій, навчальних програм та опанування підручника; опрацювання методів, прийомів і засобів навчання та викладання права, визначення форм організації навчання, що відповідають меті та змісту правової освіти; розробку та впровадження у практику методів активізації та інтенсифікації навчання, інноваційних технологій викладання права [2].

Ю. Сурмін [3] запропонував технологію розробки ситуації, в основу якої був покладений принцип ієрархічної послідовності. Ця схема може бути з успіхом використана і для розробки методики ДН у викладанні правових дисциплін. Основними видами навчальних занять при дистанційному навчанні є: самостійне вивчення навчального матеріалу дистанційного курсу, лекція, консультація, семінар, практичне заняття тощо.

Зупинимося на методиці проведення лекційних занять. Підбір, побудова й методика викладання лекційного матеріалу визначаються як особливостями наукової дисципліни, так і профілем вишу, факультету, кафедри. Слід зазначити, що методика читання лекцій залежить насамперед від етапу вивчення предмета, а також від рівня загальної підготовки студентів, форма її проведення – від характеру, теми та змісту матеріалу. Як технології, які можуть використовуватися для організації вивчення правових дисциплін при ДН, можна виділити такі.

Відеолекції. Лекція викладача записується на відео. Методом нелінійного монтажу вона може бути доповнена мультимедіа додатками, що ілюструють виклад лекції. Такі доповнення не тільки збагачують сам зміст лекції, але й роблять її виклад більш живим і привабливим для студентів. Безсумнівною перевагою такого методу викладу необхідного матеріалу є можливість для студентів прослухати лекцію в будь-який зручний час, повторно звертаючись до найбільш складних її місць.

Мультимедіа лекції. Для їх проведення використовують інтерактивні комп'ютерні навчальні програми. Це, зокрема, навчальні посібники, у яких матеріал із права завдяки використанню мультимедіа засобів структурований так, щоб кожен

студент міг вибрати для себе оптимальну «траєкторію» його вивчення, зручний темп опрацювання матеріалу і такий спосіб вивчення, котрий максимально відповідає психофізіологічним особливостям сприйняття. Навчальний ефект досягається не тільки за рахунок змістової частини інтерфейсу, але й за рахунок використання, наприклад, тестів, що дозволяють студентів оцінити ступінь засвоєння ним навчального матеріалу.

Один із видів навчального заняття в дистанційному навчанні з правових дисциплін є *дистанційна лекція*. Під час її проведення студенти отримують аудіовізуальну інформацію лекційного матеріалу через засоби телекомунікаційного зв'язку, як у синхронному режимі, коли студенти можуть отримувати інформацію від лектора і ставити йому запитання в реальному вимірі часу, так і в асинхронному, коли студенти отримують аудіовізуальний запис лекційного матеріалу. Допускається викладення лекційного матеріалу у вигляді веб-сторінок або у форматі Word, Excel, PowerPoint, PDF тощо. Дистанційні лекції проводяться за найбільш важливими темами за визначенням випускових кафедр за узгодження із навчальним відділом закладу вищої освіти.

Але слід мати на увазі, що застосування мультимедійних засобів у дистанційній лекції за принципом «чим більше – то краще» не може привести до реальної ефективності в системі навчання майбутніх юристів. Потрібен зважений і чітко аргументований підхід. Важливо виділити принципи побудови такої лекції, методи її презентації за змістом і застосування методів залежно від стилю викладання й особливостей студентської аудиторії. Найбільш важливі принципи побудови дистанційної лекції, на наш погляд, такі:

– принципи логічності – твердження повинне доповнюватися зображеннями про те, яким чином виконується це твердження (приклади);

– принцип системності забезпечує взаємозв'язок всіх складників дистанційної лекції, дотримання її загальної структури. Цьому сприяє зручність демонстрації та запам'ятовування;

– принцип інтерактивності передбачає вільне визначення чергування використання фрагментів інформації, а також можливість заміни, доповнення або зменшення об'єму змісту інформації;

– принцип лаконічності – лекція не повинна містити зайві елементи, а та інформація, яка відображається, повинна бути чіткою, логічною і короткою, зручною для сприйняття студентами;

– принцип економічності дозволяє досягти найбільших результатів за найменших затрат часу та зусиль студентів;

– принцип відповідності полягає в тому, що зміст та оформлення слайдів повинні відповідати аудиторії студентів і враховувати їхні особливості.

Матеріали лекцій, передбачені для завантаження студентами, найкраще виконувати у форматі PPT чи PDF. Крім текстових матеріалів, тут слід розміщувати різноманітні графічні матеріали (структурні схеми, таблиці, фотографії тощо) та відео-матеріали в будь-якому форматі.

При підготовці лекційного курсу із права в дистанційному навчанні рекомендовано враховувати такі особливості:

– текстовий матеріал необхідно викладати лаконічно та ілюструвати наочним матеріалом (рисунками, схемами, таблицями, діаграмами тощо), використання цих елементів повинно бути обґрунтованим, тобто не має бути «мультимедіа заради мультимедіа»;

– необхідно враховувати специфіку сприйняття інформації з екрана комп'ютера, для цього лекційний матеріал важливо розбивати на фрагменти, рекомендований розмір текстової сторінки не повинен перевищувати двох-трьох стандартних екранів (17" чи 19"), матеріал більшого розміру важко буде сприйматися і потребуватиме надмірного «перелистування» (прокрутки), також не рекомендується використовувати масштаб документа, який потребує горизонтальної прокрутки;

– на відміну від друкованих видань, де широко застосовуються шрифти Times, з екрану комп'ютера краще сприймаються шрифти із м'якими лініями – Verdana, Arial, Tahoma, Trebuchet;

– не варто також ігнорувати синтаксис і орфографію [4].

Слід зауважити, що відповідно до мети на лекціях із допомоги ДН потрібно не вдаватися лише до передачі готової інформації (її студент може знайти самостійно в літературі), а зосереджувати увагу на способах одержання наукового знання, еволюції науки, висвітленні різних поглядів на наукові проблеми, повідомленні нового, що ще не ввійшло до змісту підручників, власній оцінці викладачем конкретних подій і фактів. На лекціях закладається орієнтовна основа засвоєння правових знань для майбутніх юристів, які формуються при безпосередньому спілкуванні студентів із викладачем [5].

Стосовно організації *семінарських і практичних занять* із права, то вони можуть виконуватися у синхронному або асинхронному режимі. Це визначається робочою програмою навчальних дисциплін. Отримання навчальних матеріалів для дистанційного навчання під час цих занять забез-

печується передачею відео-, аудіо-, графічної та текстової інформації у відповідному режимі.

Результати перевірки рівня опрацювання семінарських і практичних занять розміщуються в дистанційному курсі на платформі дистанційного навчання університету. Їхні результати надсилаються викладачеві електронною поштою.

Успішно керувати навчанням юристів можливо лише за наявності регулярних і правдивих даних про засвоєння ними знань. Їх може забезпечити лише правильно організований покроковий тематичний контроль. Після вивчення кожної теми (модуля) важливо проводити підсумковий контроль. Це може бути тест у системі Moodle, контрольна робота, результати якої надсилаються електронною поштою, чи опитування за допомогою програми Skure.

Контрольні заходи з навчальної дисципліни при дистанційній формі навчання юристів одночасно виконують функцію мотивації роботи в курсі та контролю. Усі контрольні заходи можуть здійснюватися відповідно до рішення навчального закладу дистанційно з використанням можливостей інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема відеоконференцзв'язку за умови забезпечення автентифікації того, хто навчається.

Контрольні заходи для студентів із правничою орієнтацією дистанційної форми навчання передбачають самоконтроль, вхідний, поточний, рубіжний і підсумковий контроль. Самоконтроль є первинною формою контролю знань студентів, який обов'язково забезпечується структурою й організацією будь-якого дистанційного курсу. Основною формою вхідного, поточного та рубіжного

контролю є тестування. Крім того, поточний контроль, як ми зазначали, може здійснюватися і під час проведення семінарських і практичних занять.

Бажано, щоб саме дистанційне навчання майбутніх юристів проводилося з використанням різноманітних тематичних відео- й аудіоматеріалів, добре обладнаного віртуального навчального порталу. Дистанційне навчання через Інтернет має проходити не лише на основі спеціально розроблених навчальних матеріалів, а й також включати в себе проведення відеолекцій, семінарів, практикумів, презентацій, що, без сумніву, створить ефективне та динамічне навчальне середовище. Віртуальний навчальний портал обов'язково має забезпечувати студентів, котрі проходять дистанційне навчання, цілодобовим доступом до навчальних матеріалів, які містять лекції викладачів і завдання для індивідуальної роботи.

Висновки. Таким чином, підсумовуючи вищезазначене, можемо стверджувати, що для підвищення доступності матеріалу, формування компетентних фахівців із правознавства необхідно використовувати всі сучасні засоби дистанційного навчання та застосовувати їх диференційовано, згідно з метою дисциплін, що вивчаються, та професійною підготовкою викладача й особливостей аудиторії студентів. Також, на нашу думку, з урахуванням особливостей менталітету сучасних студентів та усіх складностей впровадження дистанційної освіти її слід проводити поступово, спочатку використовуючи синтез традиційних форм навчання з елементами дистанційних методів, створюючи конкурентоздатну, особистісно орієнтовану ефективну систему вищої освіти юриста.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Положення про дистанційне навчання затверджене Міністерством освіти і науки України наказом № 466 від 25 квітня 2013 р. URL: www.osvita.ua/legislation/Dist_osv.
2. Чузикова В. Г. Методика викладання права : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2009. 425 с.
3. Сурмин Ю. П. Методология анализа ситуаций. Киев : Центр инноваций и развития, 1999. 94 с.
4. Анисимов А. М. Работа в системе дистанционного обучения : учебное пособие. Харьков : ХНАГХ, 2009. 292 с.
5. Криштанович М.Ф. Шляхи впровадження сучасних інформаційних технологій та інноваційних методик викладання правознавства у закладах загальної середньої освіти. *Вища освіта України* / Інститут вищої освіти НАПН України. 2019. Вип. 2 (73). С. 63–67.

REFERENCES

1. Polozhennya pro dystantsiynе navchannya [Distance Learning Regulations] zatverdzhene Ministerstvom osvity i nauky Ukrainy nakazom № 466 vid 25 kvitnya 2013 r. URL: www.osvita.ua/legislation/Dist_osv. [in Ukraine]
2. Chuzhykova V.H. Metodyka vykladannya prava [Methods of teaching law] : navchal'nyi posibnyk. Kyiv : KNEU, 2009. 425 p. [in Ukraine]
3. Surmin Yu. P. Metodologiya analiza situatsiy [Situation Analysis Methodology]. Kiev : Tsentri innovatsiy i razvitiya, 1999. 94 p. [in Ukraine]
4. Anisimov A. M. Rabota v sisteme distantsionnogo obucheniya [Work in a distance learning system] : uchebnoye posobiye. Khar'kov : KHNAKH, 2009. 292 p. [in Ukraine]
5. Kryshchanovych M. F. Shlyakhy vprovadzheniya suchasnykh informatsiynykh tekhnolohiy ta innovatsiynykh metodyk vykladannya pravoznavstva u zakladakh zahal'noyi seredn'oyi osvity [Ways of introduction of modern information technologies and innovative methods of teaching law in general secondary education institutions]. *Vyshcha osvita Ukrainy* / Instytut vyshchoyi osvity NAPN Ukrainy. 2019. Vyp. 2 (73). pp. 63–67. [in Ukraine]